

Motivácia a modelovanie chrématoným so skratkou (na materiáli názvov slovenských poisťovní a bánk)

Alexandra Chomová

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

alexandra.chomova@umb.sk

Kľúčové slová: onomastika, model, modelovanie, motivácia, poisťovňa, vlastné meno, chrématonymum

Key words: onomastics, models, modelling, motivation, insurance companies, proper noun, chrematonym

1 Modelovanie prevzatých chrématoným so skratkou

Na slovenskom poisťovacom a bankovníckom trhu ponúkajú služby viaceré nadnárodné spoločnosti, ktorých názov má internacionálny charakter. V prípade, že súčasťou takého názvu je aj skratka, je ako komponent názvu zväčša prvkom prevzatým, napr. *BNP Paribas Cardif Poisťovňa, a. s.*; *HDI Versicherung AG*; *ING Bank N. V.*; *BKS Bank AG*. V našom texte chceme zamerať pozornosť na tieto názvy, a to vo vzťahu k analýze chrématoným v nadväznosti na ich následné modelovanie. Onymický materiál, ktorý tvoril materiálové východisko našej analýzy (názvy poisťovní a bánk pôsobiacich na Slovensku – 57 názvov, z toho 28 názvov so skratkou), je z hľadiska prítomnosti skratky možné rozdeliť do troch typov: celé chrématonymum je cudzieho pôvodu (napr. *AIG Europe Limited*; *MSIG Insurance Europe AG*; *COFIDIS SA*), chrématonymum so skratkou je domáceho pôvodu (*ČSOB Poisťovňa, a. s.*; *ČSOB stavebná sporiteľňa, a. s.*; *VÚB, a. s.*), posledný typ je kombinácia komponentov domáceho a cudzieho pôvodu (*OTP Banka Slovensko, a. s.*; *NN Životná poisťovňa, a. s.*), pričom je dôležité, že abreviačný komponent je cudzieho pôvodu. Naša pozornosť sa sústreďuje na abreviačný komponent v chrématonyme a vo vzťahu k modelovaniu na jeho vzťah k pôvodnému motivantu. Následne k ďalším členom v chrématonyme a k jeho zaradeniu do systému funkčných členov pri samotnom modelovaní. Dotkneme sa niekoľkých nejasností, s ktorými sme sa pri otázke modelovania skupiny sledovaných chrématoným obsahujúcich abreviačný komponent stretli.

Pri analýze vychádzame z doterajších výskumov v oblasti modelovania proprií, pričom model sa chápe ako pomenovací a slovotvorný akt, pomocou ktorého mená v jazyku vznikajú a existujú a podľa ktorého ich používatelia jazyka ponímajú. V pomenovacom modeli sa vyberajú a usporadúvajú isté motivačné príznaky odzrkadľujúce sa v jazykovom stvárnení konkrétneho propria. Sémantické príznaky sú hierarchicky usporiadané a vytvárajú obsahový model – ten utvárajú generické a diferenčné príznaky (pozri aj Blanár, 1996). Analýza založená na vzťahových modeloch má v jazykoch všeobecnú platnosť. Poznámky smerujúce k modelovaniu súboru chrématoným vychádzajú z prác P. Odaloša (2015, 2020a), v rámci ktorých sa predstavuje aj chápanie chrématoným a ich klasifikácia.

V našom texte sa sústreďujeme na vlastné mená spoločenských organizácií, konkrétne neštátnych organizácií. Model zachytáva významovú stránku chrématonyma, pričom sa profiluje ako „model mapujúci chrématonymické príznaky vzťahov spoločnosti prostredníctvom abstraktných a konkrétnych chrématoným“ (Odaloš, 2020a). Chrématonymické príznaky sa premietajú do funkčných členov s onymickou hodnotou.¹ Tieto funkčné členy vyjadrujú sémantické príznaky signalizujúce typ chrématonymického vzťahu

¹ Problematikou modelovania chrématoným sa zaoberajú aj Gondeková (2020a, 2020b), Kolenčíková (2020a, 2020b), Odaloš (2015, 2020a, 2020b), Rožai (2020).

(Odaloš, 2020a). V rámci nami sledovaného súboru chrématoným ide o funkčné členy: neštátna organizácia (No), oblasť činnosti (OČ), organizačná charakteristika (OCH), orientácia určitým smerom (OR), príslušnosť k územiu (PÚ), honorifikačná charakteristika (HCH), domicil (DOM), napr. *Európska cestovná poisťovňa* ($A1 = PÚ + OČ + No$); *Mutsui Sumitomo Insurance Company Europe Ltd.* ($A1 = HCH + No + PÚ + OCH$); *Všeobecná zdravotná poisťovňa, a. s.* ($A1 = OČ + No + OCH$); *Slovenská záručná a rozvojová banka, a. s.* ($A1 = PÚ + OČ1 + OČ2 + No + OCH$); *Všeobecná úverová banka, a. s.* ($A1 = OČ + No + OCH$); *Tatra banka, a. s.* ($A1 = PÚ + No + OCH$); *Wüstenrot stavebná sporiteľňa, a. s.* ($A1 = PÚ + OČ + No + OCH$).

2 K motivácii a k skratke ako komponentu sledovaných chrématoným

Naše úvahy sa budú opierať o vnímanie skratky ako takej, ale aj o skutočnosť, že je tu nutné brať do úvahy niekoľko aspektov: chrématonymickú povahu sledovaných jednotiek, interlingválnu motivovanosť, abreviačné prvky ako súčasť štruktúry sledovaných názvov. Všetky tieto aspekty navzájom spolupracujú. Vzhľadom na osobitosti modelovania je nutné všimnúť si nielen motivačné pozadie, ale aj štruktúru a vzájomné vzťahy medzi jednotkami tvoriacimi príslušné chrématonymum. Zároveň treba brať ohľad na osobitosti príslušnej chrématonymickej triedy. V tejto súvislosti považujeme za dôležité zdôrazniť, že jednotlivé druhy proprií sa od seba odlišujú, lebo odlišným spôsobom odrážajú charakter pomenúvaných objektov. Je teda potrebné skúmať jednotlivé vlastné mená v rámci daného pod systému s ohľadom na jeho špecifiká (porovnaj Ološtiak et al., 2006, s. 13): „...predpokladom fungovania proprií v jazyku určitej sociálnej skupiny je spoločenská podmienenosť, ktorá zabezpečuje úzku previazanosť vlastného mena s dianím v mimojazykovom priestore. S úzkou previazanosťou propria s mimojazykovou realitou súvisí aj to, že vlastné mená sa do cudzieho jazyka neprekladajú ani vtedy, keď je proprium s apelatívom formálne totožné...“ (ibid.), napr. angl. Smith sa v slovenčine nestane Kováčom. Hoci autori citovaného slovníka pôvodne svoju analýzu zameriavajú na anglické vlastné mená (dominantne antroponymá), myslíme si, že viaceré konštatovania platia aj vo vzťahu k iným typom propriálnych jednotiek. Pri komplexnom prístupe k problematike fungovania cudzích mien v preberanom jazyku treba zohľadniť dva funkčné protiklady: apelatívum – proprium, domáce proprium – cudzie proprium. Cudzie proprium sa chápe ako príznakovejšie, preto sa miesto cudzích mien vymedzuje na okraji periférie, teda ako periféria periférie jazykového systému slovenčiny, pričom to znamená, že „cudzie mená sú jednotky, ktoré sa vyznačujú viacerými vlastnosťami, ktorými sa odlišujú od všetkých ostatných skupín pomenovaní“ (Ološtiak et al., 2006, s. 14). Postavenie týchto jednotiek v slovenčine sa charakterizuje ako nestabilné.

Osobitosťou sledovanej chrématonymie je, že ide o názvy individuálne vytvorené, obsahujúce skratky a cudzojazyčné apelatíva. Pri názvoch poisťovní a bánk nachádzame analogický postup ako pri niektorých exonymách – tzv. prekladových exonymách – ich adaptácia prebieha prostredníctvom prekladu tej časti názvu, všeobecného mena, komponentu, ktorý označuje druh inštitúcie (napr. poisťovňa) – často však k takému prekladu nedochádza a organizácia sa identifikuje cez dodatok typu *pobočka zahraničnej banky* (porovnaj Ološtiak et al., 2006, s. 72), napr. *Raiffeisen Centrobank AG Slovak Branch*, *pobočka zahraničnej banky*; *BKS Bank AG, pobočka zahraničnej banky v SR*.

Ak si všimneme súbor sledovaných názvov poisťovní a bánk z pohľadu ich vzniku, možno konštatovať, že pri nich došlo k pohybu od apelatív k propriu (napr. *Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s.*), deonymickým posunom – transonymizácii (z ojkónym *Wüstenrot* – napr. *Wüstenrot poisťovňa, a. s.*, z antroponým – *Raiffeisein*, *Mutsui Sumitomo* – napr. *Raiffeisein Centrobank AG Slovak Branch*; *Mutsui Sumitomo Insurance Europe Ltd.*), čo sa odráža v sémantických príznakoch pri modelovaní chrématonyma (pozri nižšie). Pohyb v rámci onymických tried je však prítomný aj pri abreviácii vo vnútri sledovaných

chrématoným, napr. *J&T Banka*, *MSIG Insurance Europe AG*, resp. *MSIGE*U ako variantný názov k chrématonymu *Mutsui Sumitomo* uvádzanému aj ako *Mutsui Sumitomo Insurance (Europe) Ltd.* Viaceré skratky vznikajú z viacslovných propriálnych pomenovaní. Osobitosťou sledovaných skratiek je, že sú súčasťou importovaných názvov, ktorých motivant nie je domáceho pôvodu.

Z onymického hľadiska chrématonymá, ale aj propriálne skratky typu N. Y. (abreviácia toponyma New York) pomenúvajú jedinečné denotáty, chápu sa teda ako propriá (porovnaj Gavurová, 2013, s. 186–188). V literatúre sa rozlišuje medzi apelatívnosťou a propriálnosťou iniciálových skratiek (porovnaj *ibid.*, s. 188), pričom práve propriálne skratky majú vyššiu tendenciu k nesklonnosti, pretože majú povahu značky. Abreviáciou môžu prejsť tak antroponymá, ako aj toponymá či chrématonymá. So skracovaním mena v iniciálovej podobe sme sa stretli napr. v prípade *MSIG Insurance Europe AG*, resp. *MSIGE*U, v ktorom ide o skrátenie vlastného mena *Mutsui Sumitomo*, no samotné antroponymum je tu súčasťou zložitejšej, viacslovnej chrématonymickej štruktúry. Iniciálové skratky priezvisk vystupujú v názve banky *J&T Banka, a. s.* (A1 = HCH + No + OCH).

Vo vzťahu k samotným skratkám, ktoré sme sledovali (okrem skratiek J&T, ČSOB a VÚB) treba konštatovať, že ide o cudzie jednotky vstupujúce do paradigmatických vzťahov, ktoré sa napriek neadaptovanej podobe zaraďujú do príslušného lexikálneho poľa. Ich neadaptívnosť nie je vzhľadom na ich skratkovitosť odhaliteľná, odhaľuje sa až na úrovni motivácie, resp. vstupu do užších vnútrojazykových vzťahov. Jednotlivé názvy poisťovní a bánk sú ako celok prevzaté vlastné mená a treba ich chápať ako interlingválne a zároveň onymicky motivované. Cudzie prevzaté vlastné mená sa samy osebe radia na perifériu periférie lexikálneho a jazykového systému preberajúceho jazyka (Ološtiak, 2011, s. 207). Podľa toho, aké denotáty cudzojazyčné propriá označujú, rozlišuje M. Ološtiak (*ibid.*) tri skupiny: cudzie propriá denotujúce neslovenské onymické objekty, cudzie propriá denotujúce slovenské onymické objekty a exonymá, pričom hranicu medzi prvou a druhou skupinou chápe ako pohyblivú a pri mnohých onymických objektoch najmä chrématonymických predpokladá internacionálny charakter.

Logonymum je vizuálny oznam, zvláštny komunikačný prostriedok, reprezentuje firmu, je identifikátorom a podáva isté charakteristiky firmy (Imrichová, 2006, s. 69). M. Imrichová (2006, s. 60–61) poznamenáva, že nevyhnutnou podmienkou na spracovanie logoným na strane prijímateľa sú predchádzajúce skúsenostné a vedomostné predpoklady. Miera informovanosti o logonyme závisí od rozsahu a spôsobu využitia lexikálneho významu i konotácie motivanta. Autorka (2000, s. 105) tiež hovorí o informačnej hodnote logonyma, teda schopnosti „charakterizovať denotát, oboznámiť prijímateľa so zameraním a činnosťou firmy, s oblasťou jej podnikania a charaktere služieb“. Ide o prvé a základné sprostredkovanie istej informácie o firme percipientovi. Vydeľuje rôzne stupne informačnej hodnoty logonyma, pričom názvy obsahujúce cudzie slová radí k takým, ktoré majú slabšiu informačnú hodnotu (Imrichová, 2000, s. 108). Skupinu logoným, ku ktorým radí napr. iniciálové a slabičné abreviatury, prípadne názvy tvorené osobitými slovotvornými postupmi, chápe ako názvy s nulovou informačnou hodnotou, majú identifikačnú a reklamnú funkciu a podľa autorky plnia len úlohu identifikátorov (porovnaj *ibid.*, s. 109).

Cudzie slová majú slabšiu informačnú hodnotu a v prípade akronymických logoným ich dešifrovateľnosť závisí od poznania osobitostí slovotvorných postupov daného jazyka, z ktorého pochádza motivačné apelatívum, pričom miera dešifrovateľnosti je taká, aká je miera priezračnosti, teda informatívnosti (to platí aj pre neakronymické prevzaté logonymá). M. Imrichová (2006, s. 41) označuje názvy vyjadrené cudzím slovom ako kontaktné logonymá a chápe ich ako výsledok procesu internacionalizácie. Hodnotí ich ako módný prvok a prisudzuje im reklamnú a propagačnú funkciu. V súvislosti s motiváciou poznamenáva, že logonymum je motivované logonymom zahraničnej materskej firmy

pôsobiacej na Slovensku, pričom cudzie slovo môže mať pôvodnú pravopisnú podobu. Nedomáci pôvod umocňuje cudzie slovo (chápané ako internacionalizmus, resp. globalizmus), napr. group, company. Tieto slová v sebe nesú sémantiku kolektívnosti, väčšej inštitúcie, ktorá nesie väčšiu záruku úspešnosti a prosperity (najmä finančnej), istotu väčšieho zabezpečenia. V článku z roku 2019 venovanému inojazyčným logonymám na Slovensku (s dôrazom na severné a južné pohraničné územie) vydeľuje v rámci firemných názvov z formálneho hľadiska 6 skupín názvov: akronymické (utvorené jednoduchou slovotvornou operáciou z iniciálových komponentov motivujúcich slov), repropriálne (motivované vlastným menom), kontaktové (sémanticky motivované názvy vyjadrené cudzím slovom), derivované (utvorené afixáciou motivujúceho slova), kompozitné (utvorené kompozíciou), lexikálne (sémanticky motivované názvy utvorené propriálizáciou všeobecných pomenovaní) a poznamenáva, že v skupine akronymických, kompozitných a derivovaných logonym sa nachádzajú také, ktoré sú motivované cudzími slovami (porovnaj Imrichová, 2019, s. 411). Vo vzťahu k logonymám akronymického typu upozorňuje na ich „značkovú“ formu, ktorá svojou skrytou sémantikou motivantov formálne odkazuje na anglický typ lexémy.

V. Pulčár (2010) hovorí o ergonymách, ktorých úlohou je pritiahnuť pozornosť, zabezpečiť úspešné pôsobenie podnikateľského subjektu v konkurenčnom boji. Skutočnosť, že sa dáva prednosť inojazyčnému názvu, ovplyvňuje prítomnosť zahraničného kapitálu vo firme. Úspešnosť zabezpečuje aj dostatočná známosť, no v prípade názvu so symbolickým charakterom je miera predikability nízka až nulová. Platí, že „medzinárodná podoba“ názvu firmy sa volí kvôli lepšej identifikácii v zahraničí (porovnaj *ibid.*, s. 408, túto skutočnosť autor konštatuje vo vzťahu k dopravným a logistickým firmám). „Nízka miera predikability je charakteristická pre ergonymá, ktorých vonkajšia forma nenesie informáciu o ich zameraní. Funkciou takýchto ergonym je firmu identifikovať.“ (*ibid.*, s. 409). V prípade takej príznakovej jednotky, ako je skratka, ktorá je navyše súčasťou názvu firmy, sa táto skutočnosť znásobuje. Aj tu platí, že zložka „hovoriaca“ o zameraní podnikateľského subjektu, pôsobení firmy v istej oblasti, na základe ktorej sa identifikuje činnosť podnikateľského subjektu, sa prenáša na iný komponent názvu. V modelovej štruktúre je to predovšetkým funkčný člen oblasti činnosti alebo neštátna organizácia.

Pri chrématonymách sa v oblasti logonym a inštitucioným vo vzťahu k skratkám konštatuje ich produktívnosť (porovnaj Gavurová, 2013, s. 190; Ološtiak, 2011, s. 255). Pri logonymách sa hovorí o akronymizácii a malej priezračnosti vzniknutých názvov (Gavurová, 2013, s. 190 podľa Imrichová, 1995), pričom akronymizácia sa chápe ako skracovanie, resp. výber hlások, písmen či slabík motivujúcich antroponymum. Vzhľadom na viacslovnosť motivanta pri tvorbe inštitucioným (viacslovné pomenovania, voľné syntagmy) sa pri ich vzniku hovorí o spolupráci abreviačnej a onymickej motivácie, pričom použitie skratky pôsobí v prospech jazykovej ekonómie.

M. Ološtiak (2011, s. 253) poznamenáva, že chrématonymá ako viacslovné propriá medzi abreviačnými motivantmi dominujú. Ich viacslovnosť vyplýva zo snahy o transparentnosť. V prípade *OTP Banka Slovensko* je skratka súčasťou viacslovného pomenovania. Pri tvorbe logonyma môže spolupracovať abreviačná aj onymická motivácia, príp. ďalšia motivácia, najčastejšie syntaktická, napr. *NN Životná poisťovňa*. Zároveň tu dochádza k transonymizácii. V prípade fúzie spoločností vzniká názov na úrovni jednoduchého prechodu v rámci skupiny chrématonym typu logonymum + logonymum → logonymum (*Banco Mais + Banco Banif → Banco Banif Mais S. A.*).

M. Ološtiak (2011, s. 256) podotýka, že „interlingválne motivovanosť abreviatúr má v porovnaní s interlingválne motivovanými neskratkami svoje špecifiká“ už len preto, že mnohé skratky sú samy osebe príznakové. Navyše, priznáva periférne postavenie cudzojazyčných skratiek (s ohľadom na Slovník skratiek a značiek z roku 2004). Konštatuje, že v skupine logonym sa domáce skratky často tvoria pomocou prevzatých prvkov (porovnaj

Ološtiak, 2011, s. 257; Imrichová, 2019, s. 413) – napr. *PROFI CREDIT Slovakia*, s. r. o. (komponent profi vychádzajúci zo skutočnosti, že spoločnosť sa orientuje na poskytovanie pôžičiek pre podnikateľov), *Genertel poisťovňa*, a. s.; *TELERVIS PLUS*, a. s. (názvy motivačne vychádzajú zo skutočnosti, že firmy svoje služby poskytujú cez internet a telefonicky, pričom tento sémantický prvok sa vyjadruje rôznymi typmi formantov).

Vráťme sa k samotnej skratke. Skratka sa považuje za samostatný typ lexémy (Ološtiak, 2011, s. 232). Preberanie chrématoným súvisí s procesmi interferencie, adaptácie a integrácie – porovnaj logonymum *ÖMV* s ohľadom na jeho fónické segmenty. Ak však skratku vnímame ako lexikálny prvok, potom je jeho potenciálna adaptovateľnosť a integrovateľnosť vyššia. Na oslabovanie interlingválnej motivácie vplýva frekvencia, napr. najfrekventovanejšie rodné mená sa nepovažujú za prevzaté (porovnaj *ibid.*, s. 215). „Interlingválna motivovanosť sa môže oslabiť aj vtedy, keď sa prevzaté vlastné meno (príp. jeho derivát) zapája do výstavby komplexnejších, viacсловných proprií“, príp. „prevzaté jazykové prvky (nielen slová) môžu celému názvu pridať punc interlingválnosti“ (*ibid.*, s. 216). Skratky sú jazykovými prvkami cudzieho pôvodu, ktoré sa do slovenčiny dostávajú prostredníctvom tzv. interlingválneho lexikálneho importu. M. Ološtiak (*ibid.*, s. 216, 227) následne hovorí o adaptácii na hláskoslovnej, morfolologickej, morfematickej, lexikálnosémantickej, derivačnej a pravopisnej úrovni. Pri abreviácii sa dokonca uvažuje o prechode do istého subkódu (Ološtiak, 2011, s. 229). Abreviácia sa chápe ako fragmentizácia, ktorá môže zachovávať aj meniť význam. Skratky sú reflexom viacсловných jednotiek. Niektoré skratky pozostávajú len z fragmentárnych komponentov, napr. *mBank S. A.*, ale aj skratky s komponentom typu tele-, -tel, napr. *TELERVIS PLUS* a. s.; *Genertel poisťovňa*, a. s.

Mnohé zo skratiek na základe abreviačnej demotivácie si zachovali status lexikálnej jednotky – *Groupama poisťovňa* a. s.,² *Amslico poisťovňa*, *BNP Paribas Cardif Poisťovňa* a. s. Všetky sémantické príznaky sa v komunikácii kondenzujú do tejto skratky, pričom nosným sa stáva funkčný člen oblasť činnosti, a to na základe „vedenia o onymickom objekte“. Uvedený sémantický príznak sa premieta do významu, ktorý sa „metaforicky“ spája s abreviátom a nahradí pôvodný abreviačný motivát (v pôvodnom jazyku, čím sa vlastne v bežnej komunikácii aj slovenský ekvivalent abreviačného motivátu stáva irelevantný).

Z formálnej stránky sa jazyková jednotka pri abreviácii redukuje. Z hľadiska významu sú podľa M. Ološtiaka (2011, s. 235) sémanticky identické tie skratky, ktoré sú identické denotačne. Ak prvky nepatria do rovnakej lexikálnej paradigmy a subparadigmy, nerealizuje sa ani sémantická identita, pričom takéto skracovanie sa realizuje aj pri propriách. Ani pri nami sledovaných chrématonýmách sa často nerealizovala úplná významová zhoda a abstrahovalo sa najmä od funkčného člena oblasť činnosti, napr. *D. A. S. poisťovňa* (oproti *D. A. S. poisťovňa právnej ochrany*), *NN poisťovňa* (oproti *NN Životná poisťovňa*). Z hľadiska denotačného vzťahu nachádzame v sledovanej chrématonymii denotačne identické prvky, ale aj prvky, ktoré sú výsledkom medzisystémových vzťahov, a to aj na úrovni abreviácie (skratky vznikajú z kombinácie apelatívnych a propriálnych motivačných vzťahov), ktoré sa následne na úrovni modelu prejavujú v podobe funkčných členov najmä vo vzťahu k propriálnym východiskám ako honorifikačná charakteristika, napr. *J&T Banka*, a. s. ($A1 = HCH + No + OCH$).

Vzhľadom na to, že do abreviačného motivanta sa z východiskového spojenia dostáva obmedzený počet prvkov, pri identifikácii jednotlivých sémantických príznakov (ktoré vychádzajú z motivačného východiska) je možné sa opierať len o lexikálne fragmenty (porovnaj Ološtiak, 2011, s. 236). Z komunikačného hľadiska je skracovanie vzhľadom na rozsah viacсловného pomenovania logické (pozri aj konštatovanie o formálnej mohutnosti

² M. Gavurová (2013, s. 57) takýto typ skratky označuje ako neúplnú skratku.

lexém ako východiska pre abreviáciu; *ibid.*, s. 238). Motivačná priezračnosť skratky je však nízka, množstvo skratiek nahromadených na jednom mieste tak sťažuje porozumenie. V prípade chrématoným typu *BNP Paribas Cardif Poistovňa, a. s.* sa vzhľadom na nedomáci pôvod tohto prvku táto skutočnosť pociťuje ešte výraznejšie. Komunikant v uvedenom chrématonyme bez poznatkov o pozadí vzniku názvu identifikuje jednu skratku (*BNP*, hoci chrématonymum obsahuje tri skratky), no bez poznania abreviačného motivanta jej sémantiku nedešifruje ani na základe uvedených fragmentov. Komunikačná váha sa tak prenáša na sémanticky priezračný prvok uvedeného názvu, ktorým je slovenské substantívum *poistovňa*. (porovnaj aj *ibid.*, s. 241).

V prípade sledovaných chrématoným tak možno konštatovať, že v komunikácii sú abreviačné motiváty ako súčasť ich štruktúry frekventovanejšie než ich motivanty. Abreviačný motivant komunikant často odhalí len v prípade, že sa zaujíma o genézu vzniku príslušného názvu spoločnosti. Často sú názvy zložené z niekoľkých častí, pričom jednotlivé časti odkazujú na fúziu viacerých spoločností, abreviáty tak skracujú osobité názvy a výsledné chrématonymum je ich syntézou.

V rámci jednočlennej abreviačnej štruktúry sa na úrovni sémantických príznakov pri modelovaní chrématonyma táto jednočlenná štruktúra rozpadá na viacčlennú, napr. *ČSOB Poistovňa, a. s.* ($A1 = [PÚ + OČ + No] + No + OCH$), ak identifikujeme východiskový výraz skratky *ČSOB* ako *Československá obchodná banka*. V prípade importovaných logoným, ktoré z hľadiska slovotvorného možno chápať ako výpožičky a z hľadiska motivácie ako nemotivované jednotky, sa pri pohľade na ich štruktúru dostávame do situácie, keď sa stretávame s otázkou, ako pristupovať pri modelovaní k abreviačnému prvku, ktorý tvorí ich súčasť. Na abreviát sa tu dá nahliadať vo vzťahu k abreviačnému motivantu dvojako. Buď prijmeme skutočnosť, že sa abreviát prijal bez abreviačného motivanta, alebo budeme pri modelovaní vychádzať z neslovenského abreviačného motivanta, pričom môže nastať niekoľko situácií vyplývajúcich zo špecifik sledovanej chrématonymie. Jednou z nich je skutočnosť, že pri uvedení abreviačného motivanta v pôvodnom jazyku možno naraziť na prekladové ťažkosti, resp. na otázku korešpondencie jednotlivých prvkov v slovenskom jazyku. Ak má pôvodný motivant skratky prispieť k jednoznačnosti pri modelovaní a uvedení sémantických príznakov v modeli, vynára sa otázka, či pri tvorbe slovenského ekvivalentu nedôjde k sémantickým posunom, ktoré sa odrazia pri modelovaní, a to aj vzhľadom na typologickú rôznosť jazykov, čo so sebou prináša aj ďalšie gramatické otázky (napr. pri *HDI Versicherung AG* je paralelou abreviačného motivanta v pôvodnom jazyku *Haftpflichtverband der Deutschen Industrie* slovenské Združenie zodpovednosti nemeckého priemyslu – v samotnom chrématonyme sa duplicitne objavuje funkčný člen identifikujúci oblasť činnosti obsiahnutý nielen v samotnej skratke, ale aj v lexéme *Versicherung* „poistenie“ – takéto duplicitné funkčné členy sa objavujú pri tomto prístupe k modelovaniu nielen pri prevzatých skratkách; pozri príklad vyššie).

M. Gavurová (2013, s. 18) uvádza, že pri prevzatých skratkách sa nosná informácia prenáša na pôvodný abreviačný motivant alebo jeho slovenský ekvivalent. Zároveň však dodáva, že pôvodný motivant alternuje so slovenským ekvivalentom výnimočne a že na použitie pôvodného, resp. slovenského motivanta vplyva viacero faktorov, medzi ktoré radí napr. frekventovanosť skratky. V prípade chrématonyma percipient nemá možnosť (bez znalosti pozadia vzniku názvu, teda bez znalosti o denotáte, histórii danej spoločnosti) odhaliť abreviačný motivant, slovenskému percipientovi vzťah medzi motivujúcou a abreviačne motivovanou lexémou nie je jasný. Skratka (v uvedenom prípade dokonca viacero skratiek ako súčasť prívlastku) tu vystupuje bez abreviačného motivanta a samotné uvedenie skratky stačí ako optimálne množstvo informácií (porovnaj Gavurová, 2013, s. 19). Skratka sa v takomto importovanom chrématonyme vníma ako nemotivovaná a používateľ si dokonca neuvedomuje ani jej abreviačný charakter. Nosnú informáciu v našom prípade preberá

apelatívum *poist'ovňa*. Uvedenie pôvodnej motivácie skratky, ktorá kondenzuje pôvodné viacslovné spojenie na jednoslovný výraz, nie je pre komunikáciu vo svojej podstate prínosom.

V prípade prevzatých skratiek a ich abreviačných motivantov je nutné hovoriť o interlingválnej motivácii, pričom práve v abreviačne motivovanej lexike sa konštatuje oveľa vyššia miera internacionalizácie ako vo zvyšku lexiky. Za nosnú otázku, ako už bolo spomenuté, sa považuje aj skutočnosť, či sa skratka prevezme alebo neprevezme spolu s motivujúcim pomenovaním. Vzhľadom na ekonomizujúcu funkciu skratky sa neprevzatie pôvodného motivanta vníma ako pochopiteľné, pretože opak by pôsobil v neprospech paradigmatickej ekonómie (porovnaj Gavurová, 2013, s. 235; Ološtiak, 2011, s. 256). M. Gavurová (2013, s. 235) sa však nazdáva, že pôvodný motivant je prítomný aspoň latentne, a to minimálne prostredníctvom samotnej skratky, ktorá je jeho abreviačným reflexom. V rámci preberaní cudzích lexém, resp. spojení s abreviačným pendantom vydeľuje dva prípady: „s prevzatým AMn sa preberie aj jeho skratka a tá sa ďalej používa najmä so slovenským ekvivalentom AMn, ktorý môže alternovať s pôvodným AMn“ a „namiesto prevzatého AMn sa vytvára jeho domáci ekvivalent a jeho skratka“ (ibid.). Osobitosťou nami sledovaných názvov je skutočnosť, že skratka je súčasťou chrématonyma, pričom celé chrématonymum sa preberá ako komplexná jednotka. Skratka sa uvedomuje ako jeden z prvkov, členov chrématonyma, importuje sa z cudzieho jazyka bez motivanta (v istých prípadoch sa dokonca komponent ako skratka identifikovať nemusí, napr. *COFIDIS*, *Paribas*, *Cardif*). V bežnej komunikácii nevzniká potreba vytvoriť k abreviačnej časti názvu a jej pôvodnému motivantu slovenský ekvivalent. V prípade, že existuje variantná podoba chrématonyma bez skratky, je to podoba v pôvodnom jazyku, napr. *MSIGEU* – *Mutsui Sumitomo Insurance Company (Europe) Ltd.* Vzhľadom na to, že názov sa chápe ako značka, absentuje tu slovenský ekvivalent názvu, a teda aj samotnej skratky v ňom obsiahnutej.

Vzťah medzi prevzatou skratkou a jej abreviačným motivantom je v tomto prípade asymetrický. Voľne preložené ekvivalenty pôvodného motivanta pri absencii genetického (cudzojazyčného) motivanta sa považujú za tzv. kvázimotivanty a vedú k nepriamej abreviačnej motivácii, pričom skratka funguje ako skratka aj naďalej (porovnaj Gavurová, 2013, s. 237; Ološtiak, 2011, s. 257). Platí to najmä pre prevzaté iniciálové skratky vzhľadom na ich grafickú a fónickú príznakovosť, pri ktorých sa pociťuje ich abreviačný pôvod. M. Gavurová (2013, s. 237) medzi dôvodmi nevytvárania domáceho ekvivalentu skratky uvádza okrem jazykovo-ekonomickej výhodnosti aj terminologickú konzistentnosť, ktorá vyplýva z internacionálnej povahy skratky. Ak sa však pri medzinárodnej skratke uvádzaním slovenského motivanta, resp. jeho časti zabezpečuje pri menej frekventovanej skratke porozumenie jej významu, treba podotknúť, že v rámci chrématonymie sa domáci ekvivalent (a to ani pri skratke) neuvádza. Názvy totiž predstavujú skutočnosť, že firma, spoločnosť je súčasťou globálnej inštitúcie, prípadne sa tým zároveň demonštruje členstvo vo väčšej medzinárodnej skupine. Už sme spomenuli, že v uvedenom type vlastných mien nenastáva ani situácia, keď by sa vytvoril domáci ekvivalent k cudziemu motivantu, ktorý by sa následne skracoval. M. Gavurová (2013, s. 238) upozorňuje na prípady, keď sa domáci ekvivalent skratky nevytvára najmä z dôvodov terminologickosti pôvodných skratiek typu TGV, internacionálneho charakteru typu CIA, FBI, UNESCO a značkovosti typu ÖMV.

Z hľadiska interlingválnej motivácie je dôležité rozlíšenie skratiek slovenskej proveniencie a prevzatých skratiek. Analogicky je nutné rozlišovať chrématonymá obsahujúce skratky, ktoré sú slovenského pôvodu a ktoré sú na Slovensko importované ako dôsledok vstupu globálnych medzinárodných inštitúcií na slovenský trh (v našom prípade trh poistenia a zaistenia a finančný trh). Podľa A. Sopiru (cit. podľa Gavurová 2013, s. 240) „skratky vznikajú podľa tzv. jazykových modelov, autochtónnych pre jeden jazyk, a prechádzajúcich do iných jazykov“ – autor tak rozlišuje skratky prevzaté ako hotové slová,

skratky utvorené podľa medzijazykových modelov a skratky utvorené podľa autochtónnych modelov v rámci jazyka. Neexistencia skratky v preberajúcom jazyku môže súvisieť aj s lingvokultúrnymi okolnosťami, napr. s neexistenciou príslušného denotátu v mimojazykovej skutočnosti jedného z jazykov. Vzhľadom na to, že identifikácia abreviačného motivanta súvisí s históriou príslušnej firmy a rôznymi transakciami, preskupovaním v rámci obchodných dohôd, ktoré súvisia aj so zmenou majiteľov, podielovým vlastníctvom, výsledný názov je výsledkom rôznych fúzií a odráža zložitost' vlastníckych vzťahov, nami sledované skratky považujeme za autochtónne. Ekonomizácia vyjadrenia v mene súvisí s výslednou podobou obchodného mena, prostredníctvom ktorého sa spoločnosť bude prezentovať na trhu. Import mena a jeho skratky do preberajúceho jazyka sa tak deje nepredvídateľne a variabilne. K lingvokultúrnym diferenciam patrí aj problematika presného ekvivalentu skratiek podnikateľských subjektov typu angl. *Ltd.*, franc. *S. A.* oproti slovenskému *s. r. o.*, *a. s.* (porovnaj Gavurová, 2013, s. 241). V modelovej štruktúre sa operuje so sémantickým príznakom organizačná charakteristika (OCH).

2.1 Modelovanie prevzatých chrématoným so skratkou

V prípade, že by sme modelovali sémantické príznaky a následne funkčné členy modelu na základe motivujúceho slovného spojenia, z ktorého skratka vznikla – vychádzali by sme teda zo skratky ako z motivovanej jednotky – domnievame sa, že by pred nami stáli dve ťažkosti – skratku musíme modelovať v pôvodnom jazyku, lebo chrématonymum je v slovenčine prevzatou jednotkou. V prípade, že by sme modelovali v slovenčine, museli by sme logonymum preložiť. Modelovali by sme tak nie pôvodné chrématonymum, ale jeho preklad, resp. korešpondujúci ekvivalent. Ak by sme aj pripustili také modelovanie s argumentom, že sémantický príznak je príznak, ktorý abstrahuje od jazyka, v modeli sa objaví duplicita, prípadne triplicita niektorých sémantických príznakov, v našom prípade najmä tých, ktoré odkazujú na oblasť činnosti spoločností, ktoré dané chrématonymum pomenúva (s ohľadom na fúziu viacerých spoločností, pričom táto skutočnosť sa odráža v názve). Modely by vyzerali takto (podotýkame, že funkčné členy abreviátu modelujeme v lomenej zátvorke, vychádzajú z korešpondujúceho slovenského ekvivalentu motivanta – tu sa otvára ďalšia otázka, ktorou je napr. aj poradie funkčných členov vzhľadom na gramatiku, syntaktické poradie; v uvedenom modelovaní je poradie členov formálne):

AIG Europe Limited ($A1 = [PÚ + No] + PÚ + (No) + OCH$) (z angl. American International Group);

D. A. S. poisťovňa právnej ochrany, a. s. ($A1 = [PÚ + OČ] + No + OČ + OCH$) (z nem. Deutscher Automobil Schutz Aktiengesellschaft);

Groupama poisťovňa, a. s. ($A1 = [No + OČ] + No + OCH$) (z fr. Groupe d'AMA; A. M. A – Caisses d'Assurances Mutuelles Agricoles);

BNP Paribas Cardif Poisťovňa, a. s. ($A1 = [PÚ + No] + [PÚ1 + PÚ2 + No] + [PÚ + OČ1 + OČ2 + No] + No + OCH$) (z fr. BNP – Banque National de Paris; Paribas – Banque de Paris et des Pays-Bas; Cardif – Compagnie d'Assurance et d'Investissement de France);

OTP Banka Slovensko, a. s. ($A1 = [OČ + No] + No + PÚ + OCH$) (z maď. Országos Tkarék Pénztér);

BKS Bank AG ($A1 = [No + PÚ] + No + OCH$) (z nem. Bank für Kärnten Aktien gesellschaft);

ING Bank N. V. ($A1 = [PÚ + No] + No + OCH$) (z hol. Internationale Nederlanden Groep);

KDB Bank Europe Ltd. ($A1 = [PÚ + OČ + No] + No + PÚ + OCH$) (z angl. Korea Development Bank);

v protiklade k domácejmu chrématonymu *ČSOB Poist'ovňa, a. s.* ($A1 = [PÚ + OČ + No] + No + OCH$) (z Československá obchodná banka) či *ČSOB stavebná sporiteľňa, a. s.* ($A1 = [PÚ + OČ + No] + OČ + No + OCH$).

Ak, vychádzajúc z motivácie, ktorá je pri identifikácii sémantických komponentov modelu nevyhnutná, pripustíme segmentáciu jednotlivých častí abreviačného motivátu v príslušnom jazyku, potom sa vynára otázka miery ich adaptácie. Ak, naopak, budeme vychádzať z myšlienky, že k prevzatiu abreviačného motivanta nedošlo, otvára sa otázka následného modelovania pri interlingválnej demotivácii. Vzťah medzi motivantom a motivátom, ktorý funguje v pôvodnom jazyku sa pretrhne, lebo do slovenčiny sa preberá motivát bez motivanta na príslušnej jazykovej úrovni. V sledovaných chrématonymách nedošlo k transortografizácii, možno ich vnímať ako citátové lexémy, pri ktorých sa prejavuje tlak internacionalizácie, navyše, takéto onymy sú komunikačne príznakové (porovnaj Ološtiak, 2011, s. 222). Vo vzťahu k interlingválnej motivácii M. Ološtiak konštatuje, že je „vnímaná len ako vlastnosť, aj to na všeobecnej a v podstate neurčitej rovine“, navyše, v prípade, že komunikant neovláda cudzí jazyk, z ktorého pochádza lexéma, „procesuálnu a vzťahovú zložku „neodhalí“ a nie je to ani potrebné“ (2011, s. 266).

V prípade, ak prijmemo skutočnosť, že dochádza k prevzatiu skratky bez abreviačného motivanta, je nutné o nej ďalej uvažovať ako o abreviačne nemotivovanej prevzatej lexéme. Z interlingválneho aspektu by potom išlo o transabreviáciu (porovnaj Gavurová, 2013, s. 252). Nakoniec, interlingválny import sa nemusí realizovať symetricky, teda slovenčina v prípade abreviátu nepreberá motivant aj motivát. Viacslovné pomenovanie stojace za skratkou by sa muselo použiť len v citátovej, príp. minimálne adaptovanej podobe. Vzhľadom na značkovosť názvu sa však cudzojazyčný motivant neprekladá a skratka nekalkuje ani nevytvára domáci abreviačný motivant. Abreviačnosť sa vo väčšine prípadov neuvedomuje – napr. *Cardif*, príp. sa naopak predpokladá, napr. *AXA poisťovňa* (podľa vysvetlenia spoločnosti nejde o skratku, ale o slovo sprostredkujúce vitalitu, je krátke, výstižné, ľahko vysloviteľné vo všetkých jazykoch, ktoré si generálny riaditeľ spoločnosti vybral na základe externej konzultácie, pôvodne to malo byť slovo *Elan*, ale u kanadských pracovníkov narazilo na kritiku, lebo toto slovo vo francúzštine označuje losa).

Ak prijmemo tézu o nemotivovanosti abreviovaného komponentu v chrématonyme, vynára sa otázka, ako tento komponent modelovať. Ponúkajú sa dve možnosti – prijať model so sémantickým príznakom orientácia určitým smerom (OR) alebo pristúpiť k skratke ako k istému typu značky. V porovnaní napr. s vnímaním funkčného člena OR pri názvoch politických strán sa takéto chápanie javí ako korektné a priezračnejšie (pri modelovaní názvov bánk porovnaj Odaloš, 2015; Kolenčíková, 2020b), tu vnímanie tohto funkčného člena podľa nášho názoru spôsobuje vyššiu mieru nejasnosti. Inou možnosťou je modelovať tento funkčný člen ako majiteľa, vlastníka spoločnosti – posesora (PS). Skratka by tak deklarovala nielen spoločnosť samotnú, ale aj oblasť podnikania.

Modelovanie by v tomto prípade vyzeralo takto:

AIG Europe Limited ($A1 = PS + PÚ + (No) + OCH$),

ČSOB Poist'ovňa, a. s. ($A1 = PS + No + OCH$),

D. A. S. poisťovňa právnej ochrany, a. s. ($A1 = PS + No + OČ + OCH$),

Groupama poisťovňa, a. s. ($A1 = PS + No + OCH$),

HDI Versicherung AG ($A1 = PS + No + OCH$),

NN Životná poisťovňa, a. s. ($A1 = PS + OČ + No + OCH$),

BNP Paribas Cardif Poisťovňa, a. s. ($A1 = PS1 + PS2 + PS3 + No + OCH$),

OTP Banka Slovensko, a. s. ($A1 = PS + No + PÚ + OCH$),

ČSOB stavebná sporiteľňa, a. s. ($A1 = PS + OČ + No + OCH$),

BKS Bank AG ($A1 = PS + No + OCH$),

ING Bank N. V. ($A1 = PS + No + OCH$),

KDB Bank Europe Ltd. (A1 = PS + No + PÚ + OCH).

V prospech funkčného člena posesor PS by hovorila aj reklamná funkcia, ktorá je prepojená so samotným logonymom a s touto jeho špecifickou funkciou, na ktorú upozorňuje aj M. Imrichová (2006, s. 33). Okrem nej vydeľuje aj psychologickú a estetickú funkciu, pričom logonymá podľa nej slúžia na usmernenie prijímateľa a ich cieľom je „ovplyvniť rozhodnutie adresáta prostredníctvom obsahu v ňom prítomnej informácie“. Pomenúvacím motívom logonym sa spravidla stáva odkaz na oblasť podnikania, charakter služieb. Tento princíp platí pri primárnom kroku – tvorbe mena. Pri preberaní mena do iného jazyka vstupujú do hry ďalšie procesy. Primárny pomenúvací motív sa pri importe do iného jazyka zastiera, resp. úplne vytráca. Domnievame sa, že z týchto logonym sa stávajú symboly, ktorých funkciou je len identifikovať firmu. Meno na základe svojej „značkovitosti“ asocjuje oblasť činnosti.

L. Garančovská (2010b, s. 492–493) hovorí aj o triede nejasných a nejednoznačných názvov, pri ktorých je motivačný príznak zastretý, názov je pre používateľa nezreteľný. Podľa nášho názoru aj napriek neznalosti motivačného pozadia dominantný komponent názvu, často komerčne podporený ako značka, konotuje oblasť činnosti spoločnosti, resp. spoločnosť samotnú, a tak znalosť motivácie názvu pre denotačné porozumenie nie je dôležitá.

Názov sám osebe vzhľadom na neprevzatý pôvodný abreviačný motivant nemusí byť pre príjemcu jasný, no vďaka pôsobeniu reklamy si ho vie spojiť so symbolom, logom materskej spoločnosti, príp. obrázkom. Toto spojenie s ďalšími komunikačnými prostriedkami prináša potrebné prepojenie s informáciami, ktoré vytvoria potrebnú konotáciu. Podporí sa tak individualizačná a diferenciačná funkcia chrématonyma, známosť denotátu (komunikačná funkcia), doplnia sa informácie o charaktere denotátu, buduje sa pozitívny vzťah potenciálneho konzumenta ponúkanej služby či produktu, upútava sa pozornosť a v neposlednom rade sa samotný denotát propaguje.³ Reklamná funkcia je dôležitá, lebo sa podieľa nielen na propagácii, ale aj na ukotvení vo vedomí a podvedomí recipientov, napr. VÚB, ČSOB. Pri prevzatých logonymách sa schopnosť identifikovať denotát prenáša primárne na domáce prvky v názve. V prípade, že domáce prvky súčasťou názvu nie sú, nastupuje konotačná/asociačná zložka (buď na základe znalosti cudzieho jazyka, alebo vedenia o denotáte, vytvorená najčastejšie na pozadí iných nejazykových kódov, napr. komercie – znalosť ochrannej známky, asociácia s ochrannou známkou, schopnosť identifikovať spoločnosť, medzinárodná platnosť názvu).

3 Komunikačné osobitosti chrématonym so skratkou

Upozorníme ešte na niekoľko komunikačných osobitostí sledovaných názvov obsahujúcich skratky. Pod vplyvom angličtiny sa tu objavuje tendencia kopírovať syntagmatické správanie skratiek v angličtine, teda prehodnocovať substantívne skratky na adjektívne pendanty v pozícii atribútu prostredníctvom prostej antepozície skratky, napr. *ING Bank N. V.*, *BKS Bank AG*, *VÚB Banka*, *ČSOB poisťovňa*, *J&T Banka*, *AIG poisťovňa*, *MetLife poisťovňa*, *D. A. S. poisťovňa*. Takéto prehodnocovanie skratky na adjektívum sa

³ K osobitým funkciám chrématonym patrí okrem reklamnej aj juristická funkcia, slúžiaca na odlíšenie názvov výrobkov a ochranných známk, ktoré sú chránené aj právne (porovnaj Garančovská, 2012, s. 145). O funkcii podobnej ochrannej známke hovorí L. Garančovská (2010a, s. 44), keď konštatuje, že chrématonymum (so zameraním na pragmatonymá) má umožniť spotrebiteľovi identifikovať výrobok (tovar, službu) konkrétneho výrobcu a odlíšiť ho od konkurencie, čím okrem identifikačnej a diferenciačnej funkcie plní aj marketingovú úlohu. Podobne sa ochranné známky stávajú „obchodným nástrojom na budovanie imidžu a reputácie výrobkov firmy v očiach spotrebiteľov“ (ibid.). Je známe, že k istým známkam si spotrebiteľia často vytvárajú emocionálny vzťah a sú pre nich symbolom požadovanej kvality a vlastností. Výrobok označený takou známkou naplňuje ich očakávania a sú ochotní zaň viac zaplatiť.

hodnotí ako prejav tendencie k internacionalizácii v slovotvorbe (porovnaj Gavurová, 2013, s. 247, 249; Ološtiak, 2011, s. 254).

V prípadoch typu *AIG Europe Limited* je rodová príslušnosť skratky (AIG) závislá od ekvivalentu pôvodného motivanta. V slovenčine by sa malo zaradenie k rodu riadiť rodovou príslušnosťou nadradeného substantíva domáceho ekvivalentu (porovnaj aj Gavurová 2013, s. 250). Od neho sa odvíja aj zaradenie do flektívneho vzoru. V nami sledovanom materiáli sa však napr. pri názve *BNP Paribas Cardif* vzhľadom na absenciu znalosti o abreviačnom pozadí názvu uprednostňuje zaradenie do flektívneho typu podľa zakončenia člena *Cardif* ako maskulína do flektívneho typu dub (*Dal si to do Cardifu.*), hoci sémanticky je nadradeným substantívom feminínum (*Compagnie d'Assurance et d'Investissement de France* – z fr. Francúzska poisťovacia a investičná spoločnosť, aj v slovenskom názve vystupuje ako sémantický príznak organizácie *poisťovňa*; takéto zaradenie sa uprednostňuje napriek tomu, že všetky členy názvu sú abreviáty). Podobne konštatuje aj M. Gavurová v prípadoch, ak slovenskí komunikanti pri prevzatej skratke nepoznajú motivant, potom sa pri kongruencii „riadia „zakončením“ skratky, t. j. finálnou grafémou, ktorá na seba preberá funkcie relačnej morfémy“ (2013, s. 167). Z hľadiska štruktúry je sledované chrématonymum zložením iniciálovej skratky (abreviačným viacslovným pomenovaním) a iniciálových skratkových slov, ktoré sa správajú odlišne napr. z pohľadu kongruencie pri zaraďovaní do rodu alebo do flektívnych modelov (porovnaj *ibid.*, s. 164, 166–167) a súvisia aj s individuálnou jazykovou kompetenciou komunikanta. Vzhľadom na neslovenský pôvod takýchto prvkov je ich začleňovanie do jazykových prejavov problematické, pričom logonymum (prípadne jeho abreviačná časť) sa správa často ako nesklonné, napr. *HDI poisťovňa, medzi rokmi 2009 a 2016 pracoval v slovenskej pobočke rakúskej poisťovne HDI Versicherung AG, riaditeľ slovenskej pobočky poisťovne HDI Versicherung AG*. Vo viacerých prípadoch pri kongruencii hrá dôležitú úlohu nadradené substantívum a zároveň sémantický príznak označujúci oblasť činnosti (OČ), resp. logonymum, napr. *tretiu priečku obsadila HDI Versicherung AG, V zmysle obchodných podmienok emisie, ktoré dnes VÚB zverejnila v dennej tlači, sa predpokladá, že dlhopisy budú vydávané na základe verejnej ponuky v čase od 13. decembra 2004 do 20. júna 2005*.

V prípade názvu *Československá obchodná banka, a. s.* ($A1 = PÚ + OČ + No + OCH$) dochádza k tvorbe paralelných názvov s anteponovanou skratkou *ČSOB* typu *ČSOB poisťovňa, a. s.*; *ČSOB stavebná sporiteľňa, a. s.*; *ČSOB Leasing, a. s.* Stretli sme sa aj s paralelnými variantnými názvami *Všeobecná úverová banka, a. s.*; *VÚB Banka*; *VÚB*. V tomto prípade možno hovoriť o variantných syntagmách, v ktorých ide o znižovanie percepčnej námahy komunikanta (porovnaj Gavurová 2013, s. 171). Skratky tu nahrádzajú združené pomenovania, používajú sa namiesto celého dlhého názvu a z komunikačného hľadiska ich možno považovať za výhodnejšie. M. Gavurová (2013, s. 174–175) hovorí o viacslovných pomenovaniach so skratkou a označuje ich ako abreviačné viacslovné pomenovania, pričom konštatuje, že takéto pomenovanie je z hľadiska jazykovej úspornosti oproti dlhším pendantom ekonomickejšie a výhodnejšie aj vzhľadom na koncíznosť vyjadrenia sémantického konceptu. Z gramatického hľadiska sa v takom spojení atribút stáva nesklonným „a pôvodne substantívna skratka sa prehodnocuje na adjektívnu“, pričom „súčasťou sa stáva aj tzv. lexikalizovaná výslovnosť skratky s rôznou mierou štylistickej príznakovosti“ (*ibid.*).

Zaujímavosťou je variant *VÚB Banka*, v ktorom sa redundantne opakuje časť abreviačného motivanta so sémantickým príznakom označenia organizácie. Variantnosť naznačujúcu v komunikácii frekventovanejšie používanie skratky zaznamenávajú aj doklady ako *Marie Kovářová bude vo VÚB zodpovedná za vývoj a prevádzku IT...; Do VÚB banky prišla zo spoločnosti Homecredit z Číny.; Dialóg medzi VÚB bankou a jej zamestnancami je*

dôležitým nástrojom hľadania nových podnetov; Zjednodušte si svoje bankovníctvo s VÚB bankou; Vo VÚB myslíme na potreby klientov...

Skratku VÚB možno v slovenskom kontexte považovať za frekventovanú a jej sémantiku známu. V prípade podoby VÚB banka je skratka súčasťou tautologickej syntagmy, ktorá má syntakticko-adaptačnú funkciu (porovnaj aj Gavurová, 2013, s. 171–172, hoci tu sa prípady týkajú skratiek s východiskovým anglickým abreviačným motivantom). Skratka sa tak ľahšie zapája do syntagmatickej štruktúry výpovede. Navyše, skratka tu vo forme VÚB nemôže vyjadriť gramatickú kategóriu pádu, ten sa vyjadrí až na ploche tautologického substantíva. Vzniká tak spojenie, v rámci ktorého sa lexémou chrématonyma, na ktorej sa realizuje sémantický príznak typu organizácie (No) (ktorý je duplicitný vzhľadom na motivant skratky), stáva nadradené substantívum pôvodného abreviačného motivanta.

Nesklonnosť skratky je špecifikom, ktoré sa môže kompenzovať aj pridaním flektivizačných formantov: uplatňuje sa napr. -ka/-čka, -ko/-čko (porovnaj Ološtiak, 2011, s. 251), pričom tento formant sa nemusí pridávať len k podobe iniciálovej skratky, ale aj k jej výslovnostnej realizácii. Oproti nesklonným podobám sú flektivizačne upravené varianty charakteristické pre neformálne komunikačné situácie. M. Ološtiak (2011, s. 251) podotýka, že niektoré „pôvodne príznakové až slangové podoby sa môžu neutralizovať a nadobúdať status štandardnosti alebo spisovnosti“ a „pri iných sa príznakovosť viac alebo menej uvedomuje“. Túto skutočnosť demonštruje na skratke VÚB a jej podobách s flektivizačným formantom VÚB-ka, VUB-ka, VUBka, raritne aj VUB-čka a dodáva, že práve príznakovosť jednotiek typu uvádzaného ako posledného „je zrejme zapríčinená tým, že skratka má propriálny status, ktorý kladie väčšie nároky na ustálenosť a s tým spojenú oficiálnosť základnej a nesklonnej podoby VÚB“ (ibid.). My sme zachytili nasledujúce komunikáty obsahujúce skratky s pridanými flektivizačnými formantmi, ktoré sa týkali chrématónym Všeobecná úverová banka, Československá obchodná banka, 365.bank, OTP Banka Slovensko, pričom formant -čka sa už nejaví ako raritný: *Zdravím, po mesiaci naťahovania a sľubovania my hypotéku vo VUBke zamietli; Reklama Keď ti nepožičia Ľubka, požičia ti VUBka neporušuje Kódex; Tak Vubka už zvyšuje poplatky, málo nahrabali musia doháňať.; Kremnická VÚB-čka sa dostala do médií vlni v máji, keď v nej vyčíňal ozbrojený lupič.; VÚB-čka ma císla uctov, ktore maju pomlcku...; ja som prilis vela bank na vyber nemal, ale z tych co su na okoli to jednoznacne vyhrala csobka.; o tatra banke nic ? pisete o mobilnom bankovnictve a lidra na trhu vynechate ? csobka pise ze 94% narast klientov, takže ak vlni mali 100 teraz ich je 194, blahozelam; Chcel by som sa opytat, ako sa budu od aprila (znamena to od 1.4.2007? Cize ked dovtedy predam, stale mozem vyuzit danovy stit?) zdanovat podielove fondy. Ci sa to tyka aj fondov vedenych v cudzej mene (napr. akciove fondy skupiny KBC, ktore ma v ponuke CSOB-ka; Stále hľadám, čo by 365-ka mohla robiť inak, a popritom stále hľadám obchod, kde by sa dali kúpiť aspoň 2 hodčky denne.; 365-ka je bezpapierová banka...; Mne vyhovuje 365ka, lenze kvoli hypoteke som rukojemníkom SLSP.; OTP-čka začala pôsobiť na Slovensku v roku 2002, kedy vstúpila do problémovej a škandálmi opradenej Investičnej a rozvojovej banky z éry Mečiarizmu.; Ak by OTPčku odkúpila Tatrabanka, asi by si nenechala dve pobočky v 20-tisícovom meste, ktoré sú od seba vzdialené len pár sto metrov.; Inak aj predtým, keď bola otpam okrem toho, že na www OTPčky sa dalo horko-ťažko dozvedieť o otpam, bola to najúbohejšia investičná spoločnosť- tie jediné 2 fondy (Európa, korunový dlhopisový, o.p.f., Sprint, korunový peňažný, o.p.f.) boli (aj sú) menej výkonné ako v priemere termínované vklady...).*⁴

⁴ Príklady čerpáme z: <<https://zive.aktuality.sk/diskusia/96242/slovaci-coraz-viac-vyuzivaju-mobilne-bankovnictvo/>>; <<https://ekonomika.sme.sk/diskusia/689273/1/2730019/firmy-a-ludia-v-sr-si-vlni-pozicali-viac-ako-511-mld-sk.html#2730019>>; <<https://www.etrnd.sk/financie/podielove-fondy-v-roku-2006-najviac-zarobili-cinske-akcie-holandskeho-spravcu/diskusia>>; <<https://www.zenyvmeste.sk/reklama-ked-ti-nepozicia-lubka--pozicia-ti-vubka-mnohych-nahnevala--presetrue-ju-rada-pre-reklamu>>;

Záver

Z hľadiska prítomnosti skratky je možné názvy poisťovní a bánk pôsobiacich na Slovensku rozdeliť na podoby cudzieho pôvodu, podoby, ktoré obsahujú skratku domáceho pôvodu, a na podoby, ktoré obsahujú kombináciu komponentov domáceho a cudzieho pôvodu. Predkladaný príspevok sa sústreďuje na prevzaté chrématonymá obsahujúce skratky cudzieho pôvodu a sleduje možnosť ich modelovania. K abreviácii tu dochádza z viacsovných propriálnych pomenovaní a ich osobitosťou je, že sú súčasťou importovaných štruktúr, ktorých motivant nie je domáceho pôvodu. Takéto chrématonymá sa do slovenčiny preberajú ako komplexné jednotky. Abreviáty sa uvedomujú (ale aj neuvedomujú) ako členy chrématonyma a vo väčšine nami sledovaných prípadov sa importujú z cudzieho jazyka bez motivanta, pričom v komunikácii sa nevytvára potreba slovenského ekvivalentu k abreviačnej časti názvu. Táto časť chrématonyma sa chápe ako značka a vzhľadom na to je tu postavenie skratky nemenné. Vzťah medzi prevzatou skratkou a jej abreviačným motivantom chápeme v tomto prípade ako asymetrický.

Vzhľadom na značkovosť názvu pri modelovaní sledovaných chrématonym navrhujeme abreviovanú časť modelovať prostredníctvom funkčného člena majiteľ, vlastník spoločnosti – posesor (PS). Skratka tak deklaruje nielen samotnú spoločnosť, ale aj oblasť podnikania.

Literatúra:

- BLANÁR, V. (1996): *Teória vlastného mena (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV.
- GARANČOVSKÁ, L. (2010a): *Analýza pragmatoným mliekarenského priemyslu na Slovensku*. Dizertačná práca. Banská Bystrica: FHV UMB.
- GARANČOVSKÁ, L. (2010b): Modelové poňatie pragmatoným. In: *Acta Onomastica*, 51/2, s. 470–495.
- GARANČOVSKÁ, L. (2012): Pragmatonymá v spoločenskej komunikácii. In: G. Múcsková (ed.): *Varia XX*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, s. 142–152.
- GAVUROVÁ, M. (2013): *Skratka ako lexéma (Abreviačná motivácia v lexike)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- GONDEKOVÁ, V. (2020a): Synchronne modely a modelovanie inštitucioným v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. In: *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*. V tlači.
- GONDEKOVÁ, V. (2020b): Modelová analýza vlastných mien novín, časopisov a knižných vydavateľstiev na Slovensku. In: *Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte*. V tlači.
- IMRICHOVÁ, M. (2000): Informačná hodnota logoným. In: M. Majtán – J. Krško – P. Žigo (eds.): *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV; Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB, s. 105–110.

<<https://www.facebook.com/FinancnaHitparada.sk/posts/790635200969279/>>;
 <<https://www.modrastrecha.sk/forum/financovanie-sfrb/zamietli-ma-vo-vubke-oplati-sa-hypo-v-tatrabanke/>>;
 <<https://365.bank/kto-sme/>>; <<https://medialne.etrend.sk/marketing/boj-s-klimou-aj-fast-fashion-mobilna-365-banka-ma-prvu-kampan-pre-studentov.html>>; <<https://www.modrykonik.sk/forum/financie-a-rodinny-rozpocet/poradte-banku-s-ktorou-ste-spokojne/>>; <<https://www.dnes24.sk/ak-ste-klientom-tejto-banky-spozornite-od-januara-ju-nedobrovolne-zmenite-350649>>; <<https://myziar.sme.sk/c/20845581/potvrdenie-pobočka-banky-v-kremnici-konci.html>>; <<https://www.porada.sk/t11458-predcislie-uctu-ktora-banka.html>>;
 <<https://sobotnik.sk/2019/08/rimavska-sobota-tatrabanka-otp-zrusenie/>>;
 <<https://openiazoch.zoznam.sk/kurzove-listky/postova-banka/nazory-pouzivatelov/bapos?page=4>>

Citáty jazykovo, graficky ani pravopisne neupravujeme.

- IMRICHOVÁ, M. (2006): Obchodné meno v jazykovo-komunikačných súvislostiach. In: J. Krško (ed.): KRŠKO, J. – IMRICHOVÁ, M. – ODALOŠ, P.: *Sociálny kontext onymie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, s. 31–73.
- IMRICHOVÁ, M. (2019): Poznámky k inojazyčným logonymám na Slovensku. In: A. Chomová – J. Krško – I. Valentová (eds.): *Konvergenzie a divergencie v propriálnej sfére*. Banská Bystrica: Filozofická fakulta UMB; Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, VEDA, vydavateľstvo SAV, s. 411–415.
- KOLENČÍKOVÁ, N. (2020a): Synchronne modely a modelovanie názvov inštitúcií v správe Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. In: *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*. V tlači.
- KOLENČÍKOVÁ, N. (2020b): Synchronne modely a modelovanie názvov slovenských politických strán. In: *Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte*. V tlači.
- ODALOŠ, P. (2015): Modelovanie a modely chrématoným. In: I. Valentová. (ed.): 19. slovenská onomastická konferencia (Bratislava 28. – 30. 4. 2014). Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, s. 464–472.
- ODALOŠ, P. (2020a): Modelovanie a modely chrématoným. Chrématonymá abstraktných ľudských výtvorov (chrononymum, faleronymum, akcionymum, dokumentonymum). In: *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*. V tlači.
- ODALOŠ, P. (2020b): Modelovanie, modely a sémantické príznaky vlastných mien spoločenských organizácií. In: *Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte*. V tlači.
- OLOŠTIAK, M. – BILÁ, M. – TIMKOVÁ, R. (2006): *Slovník anglických vlastných mien v slovenčine*. Bratislava: Kniha-spoločník.
- OLOŠTIAK, M. (2011): *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- PULČÁR, V. (2010): Neruské prvky v ruských ergonymách. In: J. David – M. Čornejová – M. Harvalík (eds.): *Mnohotvárnost a specifičnost' onomastiky*. Ostrava – Praha: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě – Ústav pro jazyk český, s. 405–410.
- ROŽAI, G. (2020): Modelovanie slovenských inštitucioným z oblasti zdravotníctva a sociálnych vecí. In: *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*. V tlači.

Summary

Motivation and modelling of chrematonyms with abbreviations (using the names of Slovak insurance companies and banks as source materials)

The paper examines the names of insurance companies and banks operating in Slovakia. It focuses on examples of insurance companies, as the onymic model is understood as a basic onymic structure consisting of functional parts. The presented model maps the content aspect of the chrematonym. Some of the examined chrematonyms include abbreviations, which constitute a transformation of the analytical multi-word naming unit into a synthetic lexical unit. The analysed chrematonyms display certain distinctive features, including onymic units, multi-word units combined with abbreviations, and units adopted from foreign languages. The paper considers the relation of modelling to interlingual motivation as well as the weakening and loss of abbreviation motivation. A few remarks also deal with the conversion of abbreviations, changes in word class (usually from noun to adjective), gender shifts between the motivating lexical unit or its head noun and the abbreviation, and adaptation of the abbreviation to the Slovak declension system (special forms of abbreviation are formed with a stylistically marked suffix: OTP → OTPčka).

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0040/19 Synchronne modelovanie a modely chrématoným.